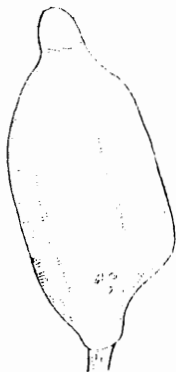

BURBAUMIA

MEDEDELINGEN VAN DE BRYOLOGISCHE
WERKGROEP DER KON.NED.NAT.HIST.VER.

11e Jaargang No 3/4 - November 1957

REDACTEUR: E. Agsteribbe, Galileiplantsoen 5 hs, Amsterdam-O.
ADMINISTRATEUR: S. Groenhuyzen, Jan Zwanenburghof 12''' , A'dam-W.
Gem.Giro G 183 (via postgiro 13500)

DE BRYOLOGISCHE VOORJAARSEXCURSIE NAAR DE BELGISCHE ARDENNEN

door E. Agsteribbe en S. Groenhuyzen

De eerste buitenlandse excursie werd door de Werkgroep van 26 tot 30 April 1957 gehouden en wel in de omgeving van Nadrin in de Belgische Ardennen. Dit gebied werd opzettelijk uitgekozen, omdat men bezig is een stuwdam in de Ourthe te bouwen, waardoor later een deel van dit dal onder water zal komen te staan. De vegetatie gaat hierdoor geheel verloren en het was nu nog mogelijk om zich hiervan een beeld te vormen.

Op 26 april arriveerden reeds enkele deelnemers en de rest kwam vroeg in de middag van de 27ste aan. Aanwezig waren Agsteribbe, Barkman, Benjaminsen met echtgenote, Groenhuijzen, Landwehr, Luitingh met echtgenote, Mevr. Koopman, Margadant, Touw, v. Zanten en Vergouw, met als leider Prof. v.d. Wijk en als gast de Heer L. Muyldermans uit Jette (Brussel).

Als standplaats diende Nadrin en dit bleek inderdaad door zijn centrale ligging uitermate geschikt te zijn voor de excursies.

Het gebied tussen Laroche en Engreux bestaat uit een zacht golvend plateau met een hoogte variërend tussen 380 en 450 m., diep ingesneden door het dal van de Ourthe, waarvan de bodem op ongeveer 100 m. beneden het plateau ligt. Ten noorden hier-

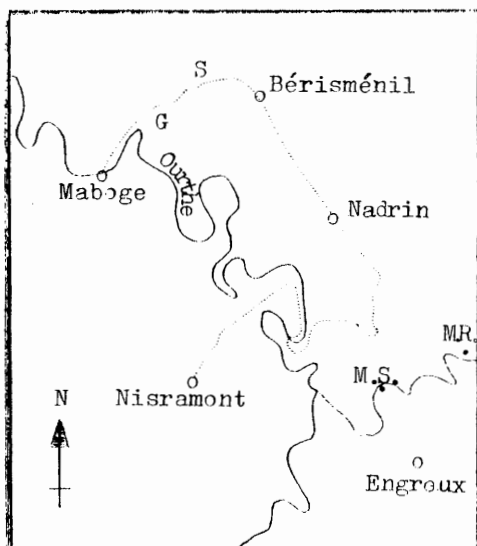
van strekt zich een nog hoger plateau uit, culminerend in de Baraque Fraiture (651 m.). Beide plateau's zijn eigenlijk oude schiervlakten (peneplain). In vroeger tijden stroomde de Ourthe hier traag door het geringe verval en vormde een grote reeks meanders. Door een daaropvolgende opheffing van deze schiervlakte (in het Kwartair?) kon de erosie opnieuw beginnen en de kronkelende loop van de Ourthe werd als het ware gefixeerd. Dit dal is dus nog jong, hetgeen duidelijk blijkt uit de steile wanden en de geringe breedte.

Bij Engreux begint de eigenlijke rivier de Ourthe, na samenvloeiing van twee takken, de oostelijke en de westelijke Ourthe. Hier en daar stromen beekjes van het plateau naar beneden om zich met de Ourthe te verenigen. Vooral het onderste deel van dergelijke beekjes vertoont dikwijls een sterk verval, waarbij het beekbed meestal diep ingesneden is.

Het gehele gebied is zeer regenrijk; de gemiddelde hoeveelheid regen per jaar bedraagt 900-1000 mm.

De rotsen bestaan in hoofdzaak uit kwartsieten, leiachtige gesteenten en "grauwacke", welke laatste min of meer kalkhoudend zijn, hetgeen van invloed is op de vegetatie. De streek is landschappelijk bijzonder mooi en vanaf enkele punten, zoals de Hérou en even vóór Nisramont geniet men van een schitterend panorama, dat een duidelijk beeld geeft van het rijke reliëf van deze streek.

Op zaterdagmiddag de 27ste werd de Hérou bezocht en dit bleek al direct één van de hoogtepunten van deze excursie te zijn. In een lus van de Ourthe strekt zich hier een hoge, smalle, rotsachtige heuvelrug uit met een lengte van bijna $1\frac{1}{2}$ km, waarop de brem weelderig bloeide. Overal prachtige vergezichten en bovendien een rijke vegetatie op de rotsen en de

G: Bois de la Gueule; S: Petit Bois du Sart; M.R.: Moulin de Rencivez; M.S.: Moulin de Spitarche

hellingen.

Op sommige plaatsen werd afgedaald tot aan de Ourthe. Al heel spoedig werd *Bartramia pomiformis* gevonden, maar dit was slechts een begin en alras volgden nog veel mooiere vondsten, zoals *Anomodon attenuatus*, *Cynodontium bruntoni*, *Gymnostomum calcareum*, *Gyroweisia tenuis*, *Hedwigia ciliata*, *Neckera crispa* en *Seligeria pusilla*. Door Barkman werd er nog het zeer zeldzame mosje *Schistostega osmundacea* ontdekt. Overigens was dit deel bijzonder rijk aan levermossen, want een 18-tal soorten werd genoteerd, waaronder het zeldzame levermos *Porella cor-deana*.

Het weer was zondagmorgen minder gunstig. Het was enigszins nevelig en een flinke motregen maakte alles doornat. Gelukkig waren de meeste deelnemers in het bezit van rubber laarzen.

Van Nadrin werd over Filly de weg naar Nisramont ingeslagen. De auto's werden echter achtergelaten voordat de afdaling naar de brug over de Ourthe begon. De steile wand en de rotsen die de dalende weg ten zuiden begrensdten vertoonden een weelderige mosvegetatie, vooral omdat kleine beekjes hier en daar de wand voortdurend vochtig hielden. *Anomodon viticulosus* kwam hier massaal voor. Al spoedig werd *Rhytidiadelphus loreus* met kapsels en ook het veel zeldzamere *Loeskeobryum brevirostre* gevonden. Een teer mosje met draadvormige stengels bleek later *Heterocladium heteropterum* te zijn. Aan de voet van afdruipe rotsen kwam veel *Philonotis* voor, gelukkig met antheridiën, zodat het mogelijk was de soort vast te stellen. Op soortgelijke vochtige plekken kwam ook een dichte begroeiing van *Conocephalum conicum* voor en *Scapania nemorosa*. Mooie vondsten (nieuw voor de meesten van ons) waren *Bartramia ithyphylla*, *Dichodontium pellucidum* en op kwartsietbanden de groene kussentjes van *Trichostomum tenuirostre*.

De brug van Laid Thier was nu bereikt, maar zonder deze over te steken vervolgden wij nu onze weg langs de rechter oever van de rivier tot de barrage. De omgeving was hier minder interessant omdat er veel gekapt en vereffend is voor het bouwen van de stuwdam. Het weer werd nu beter en nu ging het langzaam aan langs de rivier tot de samenvloeiing van de twee Ourthe's (confluent). Op natte rotsen in de Ourthe troffen wij veel *Brachythecium rivulare* en *Fontinalis antipyretica* aan. Op enkele plaatsen ook een mosje dat op het eerste gezicht op *Cinclidotus* geleek, later echter *Grimmia apocarpa* var. *rivulare* bleek te zijn. De bomen waren rijk begroeid met bryophy-

ten, o.a. *Frullania tamarisci*, *Ulota bruchii* en *crispa*. Enkele deelnemers staken de oostelijke Ourthe over, maar de tijd bleek te kort voor een grondige inspectie aan de overzijde. Vanaf de samenvloeiing werd nu in noordelijke richting een paadje gevolgd, dat ons door prachtige loofbossen, al klimmend, op het plateau bracht. Hierboven bestond het bos bijna uitsluitend uit coniferen (*Picea*). Op verschillende plaatsen was hier flink gekapt en van hieruit was het panorama dat zich over bijna de gehele horizon uitstreckte dan ook overweldigend. Dit plateau werd in noordelijke richting overgestoken en na een afdaling door weiden bereikten we de weg en de auto's.

Besloten werd om zondagmiddag de oever van de Ourthe, gelegen tegenover de Hérou, te onderzoeken. De weg naar Nisramont werd weer ingeslagen en na oversteken van de Ourthe werd deze gevolgd tot het hoogste punt (wederom een prachtig panorama!). Hier werd de auto verlaten en nu steil naar beneden tot de oever van de rivier afgedaald. Vrijwel direct werd hier, submers op de rotsen, *Fontinalis squamosa* gevonden. Langs de oever groeide hier een prachtig eiken-haagbeukenbos, vermengd met es en esdoorn. Dit bos bleek een rijke mosflora te bezitten, want zowel de grote rotsblokken als de boomstammen waren met bryophyten bedekt. Hier ontdekte men het zeldzame levermos *Porella laevigata*, direct herkenbaar aan zijn peperachtige smaak. Vlak ernaast, ook op rotsblokken, groeiden *Heckera crispa*, *Mnium undulatum*, *Thamnum alopecurum*, *Heterocladium heteropterum*, *Lejeunea cavifolia* en *Metzgeria conjugata*. Voorwaar een prachtige mosvegetatie! Op enige kwartsietbandjes vielen de kussentjes van *Trichostomum tenuirostre* op.

Langs een smal paadje werd de rivier nu naar het noordwesten gevolgd. Van gedeeltelijk ondergedompelde rotsen werd o.a. nog genoteerd *Racomitrium aciculare*, *Mnium stellare* en *Scapania undulata*. De meeste bomen waren met een dik kleed van mossen bedekt, vooral van soorten als *Orthotrichum affine*, *O. lyellii*, *Frullania dilatata*, *Radula complanata* en zelfs *Amblystegium varium*.

Even vóór dat wij tegenover het begin van de Hérou waren werd omgekeerd en langs een gemakkelijke helling (Graiennet en A Groupomont) de kam bereikt vanwaar wij een mooi uitzicht hadden op de doorwaadbare plaats in de Ourthe (Gué de Tiblevez). Een gedeelte van de groep had nog het gebied iets ten zuiden hiervan bezocht, waar ze getroffen werden door een veelde aan *Anemone nemorosa*, *Polygonum bistorta*, *Asperula odorata*, *Lamium galeobdolon* enz. Na een korte wandeling be-

reikten we weer gezamenlijk ons uitgangspunt.

Op maandag de 29ste ging de tocht via Bérisménil naar Petit Bois du Sart. Toen we daar arriveerden was het nogal mistig. We begonnen eerst de kant van de weg aan de zijde van het Bois de la Gueule te onderzoeken. Reeds spoedig had een der deelnemers het geluk in de hollen van de rotsachtige kanten *Schistostega osmundacea* te vinden, compleet met kapsels en prachtig fluorescerende protonema. Daarna daalden we de wat moeilijk begaanbare, met talrijke stukken leisteen bezaaide helling af van het Petit Bois du Sart. Deze helling was begroeid met talrijke exemplaren van bloeiende *Allium ursinum*. Al glijdende bereikten we een snel stromend beekje, Ruisseau du Sart genaamd, waarlangs heel wat omgevallen en half vergane bomen lagen met rijke mosvegetaties. *Lejeunea cavifolia* o.a. werd hier volop op de prachtige eiken gevonden aan de voet waarvan we ook nog tientallen bloeiende exemplaren van *Latraea squamaria* vonden. Ook de stukken rots in en langs de beek waren voorzien van prachtige moskussens. *Brachythecium rivulare*, *Dichodontium pellucidum*, *Fontinalis squamosa*, de var. *fallax* van *Heterocladium heteropterum*, *Hygroamblystegium fluviatile*, *Racomitrium aciculare* en *heterostichum*, *Thuidium recognitum* en *Scapania undulata* werden hier o.a. verzameld.

Gelukkig brak de zon door, waardoor de mist optrok en een der mooiste natuuraferelen werd ons hier geboden.

We vervolgden onze weg stroomafwaarts langs de beek en bereikten in het breder wordende dal (waar *Orchis mascula*, *Primula veris*, *Lathyrus montanus* etc. in volle pracht bloeiden) een punt waar de Ruisseau du Sart samenkomt met de R. des Prés du Bec en vervolgens R. de Maboge gaat heten, welke uiteindelijk voorbij Maboge in de Ourthe uitmondt. Zo zoetjes aan kwamen we bij een bruggetje (St. Roch), vanwaar de weg naar Borzee leidde. Vlakbij dit bruggetje werd aan de rand van het bos, waar *Paris* en *Arum maculatum* bloeiden, een groot hol ontdekt, waar wederom *Schistostega* gevonden werd, maar nu in een buitengewoon grote hoeveelheid. Van hier vertrokken we met de auto naar de omgeving van het plaatsje Maboge aan de Ourthe, waar we prachtig geplooid leisteenrotsen bekeken en o.a. *Barbula fallax* en *reflexa*, *Bartramia ithyphylla*, *Encalypta streptocarpa* en *Fissidens cristatus* verzamelden. Vervolgens werd de terugtocht naar Nadrin voor het middagmaal aanvaard.

's Middags werd eerst een bezoek gebracht aan het prachtige gedeelte langs de Ourthe bij Moulin de Rentimez. Wederom een zeer soortenrijke mosvegetatie met soorten als *Abietinella*

abietina, *Antitrichia curtipendula*, *Cynodontium bruntoni*, *Plagiothecium latebricola*, *Ulotia crispa*, *Weissia controversa*, zestien levermossen met als meest interessante *Blepharostoma trichophyllum* en *Trichocolea tomentella*. Na ook dit prachtige gebied, waar men niet op uitgekeken raakt, verlaten te hebben, kwamen we in de omgeving van Engreux aan, waar we door een prachtig gemengd bos trokken, met o.a. tot de top met mossen begroeide beuken. Langs een snelstromend riviertje, dat ook weer in de Ourthe uitmondt, vervolgden we onze weg, waarbij o.a. *Hygrohypnum palustre*, *Tortella tortuosa* en *Trichostomum tenuirostre* gevonden werden. Een grote, onwortelde beuk was bedekt met een tapijt van mossen, waaronder enige merkwaardige soorten zoals *Antitrichia curtipendula* en *Neckera pumila*. Langs de Ourthe tot aan de ruïnes van de Moulin de Spitanche gingen we nu, waar de zo zeldzame planten als *Actea spicata*, *Melica uniflora*, *Dryopteris linnaeana*, *Polystichum aculeatum*, *Scolopendrium vulgare* enz. zo tussen het mossen zoeken door bewonderd werden.

De laatste dag zou nog door een aantal deelnemers een bezoek gebracht worden aan de uitgestrekte wouden van St. Hubert. Doordat het nogal erg hard regende is van een onderzoek ter plaatse helaas niets gekomen. Gezien echter het voorkomen van een groot aantal beekjes, grote kussens veenmosses en geweldige begroeiingen met mossen en korstmossen op de stammen der bomen zou het wel de moeite waard zijn om in de toekomst eens aldaar een onderzoek op bryophyten in te stellen.

Dit zeer mooie gebied heeft grote indruk op ons gemaakt en wij hopen, dat het de Belgische natuurvrienden moge gelukken deze unieke streek zoveel mogelijk ongerept te behouden.

De soortenlijst van deze excursie bevat 135 musci + 4 variëteiten en 29 hepaticae, voorwaar een zeer groot aantal. De gevolgde nomenclatuur is die van Van der Wijk en Margadant (Zie "Buxbaumia" 1, no. 4, 1947, pag. 50-56)

Résumé:

En avril 1957 des membres de la Société Bryologique Néerlandaise (Bryol. Werkgroep) ont visité les Ardennes belges, particulier les environs de Nadrin. A cause de la construction d'un barrage dans l'Ourthe près de Nadrin, une partie considérable de la vallée sera bientôt inondée à cet endroit, ce qui nous a décidés à visiter cette région avant que la végétation soit perdue. Les excursions étaient principalement

dirigées vers les versants plus ou moins boisés de la vallée de l'Ourthe et vers les berges de la rivière.

La flore de cette région frappe par sa richesse et par sa variété et elle renferme maintes belles et rares espèces. Parmi les régions que nous avons examinées surtout les sites suivants ont une très riche flore muscinale: Petit Bois du Sart (Forêt mélangée à frêne, érable et hêtre, sous-association à *Allium ursinum*), la vallée près du pont Laid Thiers (Forêt de ravin à scolopendre et frêne), l'Hérou (végétation muscinale des rochers) et les environs d'Engreux (hêtraie). Au total 164 espèces ont été trouvées. Nous signalons particulièrement comme remarquable les espèces suivantes: *Anomodon attenuatus*, *Bartramia ithyphylla*, *Cynodontium bruntoni*, *Gymnostomum calcareum*, *Gyroweis tenuis*, *Fontinalis squamosa*, *Schistostega osmundacea*, *Seligeria pusilla*, *Blepharostoma trichophyllum*, *Porella cordeana*, *Porella levigata* et *Scapania undulata*.

Espérons qu'on peut garder intacte cette région unique !

Literatuur:

C. vanden Berghen: Contribution à l'Etude des Groupements végétaux notés dans la vallée de l'Ourthe en amont de Laroche-en-Ardenne. Bulletin de la Société royale de Botanique de Belgique 85, 195-277, 1953.

SOORTENLIJST

Legenda:

- 1 = Bérisménil en omgeving.
- 2 = Rotsen bij l'Hérou (Rocher du Hérou) en onder langs de Ourthe.
- 3 = Barrage en Confluent d'Ourthes tussen Nisramont en Filly.
- 4 = Eiken-Haagbeukenbos tegenover de Hérou, Graihennet en Groupomont.
- 5 = Onderste bosrand van Bois de la Gueule en Petit Bois du Sart ten N. van de weg Bérisménil-Maboge.
- 6 = Langs de Ourthe bij Maboge.
- 7 = Moulin de Rensiwez (op de kaart aangegeven als Moulin de Rentimez) ten N. van Engreux.
- 8 = Engreux en Moulin de Spitanche (oude ruïne aan de oostelijke Ourthe).

1 2 3 4 5 6 7 8 Opmerkingen

MUSCI

<i>Abietinella abietina</i>	.	.	.	.	.	.	x	.	
<i>Amblystegium serpens</i>	.	.	.	x	.	x	.	x	c.sp.
" <i>varium</i>	.	.	.	x	.	.	.	.	
<i>Anomodon attenuatus</i>	.	x	.	.	.	.	.	.	
" <i>viticulosus</i>	x	.	x	x	x	.	x	x	
<i>Antitrichia curtipendula</i>	.	.	x	.	.	.	x	x	
<i>Atrichum undulatum</i>	x	x	x	x	.	.	x	x	c.sp.
<i>Barbula convoluta</i>	.	x	.	.	.	.	.	.	
" <i>fallax</i>	.	.	.	x	.	.	x	.	
" <i>reflexa</i>	.	.	.	.	.	.	x	.	
" <i>unguiculata</i>	.	.	.	.	.	.	x	.	
<i>Bartramia ithyphylla</i>	.	.	x	x	.	x	x	.	c.sp.
" <i>pomiformis</i>	.	x	x	x	x	x	x	.	c.sp.
<i>Brachythecium glareosum</i>	.	.	.	x	.	.	.	.	
" <i>populeum</i>	x	x	x	x	.	.	x	x	c.sp.
" <i>rivulare</i>	.	x	x	.	x	.	x	x	
" <i>rutabulum</i>	x	x	x	x	x	x	x	x	c.sp.
" <i>salebrosum</i>	.	.	.	.	x	.	.	.	
" <i>velutinum</i>	.	.	x	.	.	.	x	.	
<i>Bryum argenteum</i>	.	.	.	.	.	.	x	.	
" <i>capillare</i>	.	x	.	x	x	x	x	.	
" <i>inclinatum</i>	.	.	.	.	.	x	.	.	c.sp.
" <i>pseudotriquetrum</i>	.	.	x	.	.	x	.	.	
<i>Calliergonella cuspidata</i>	.	.	.	.	.	.	x	x	
<i>Camptothecium lutescens</i>	.	.	.	.	.	.	x	x	
<i>Campylopus pyriformis</i>	.	x	.	.	.	.	.	.	
<i>Ceratodon purpureus</i>	.	x	x	x	.	.	x	x	c.sp.
<i>Cinclidotus fontinaloides</i>	.	x	.	.	.	.	.	.	
<i>Cirriphyllum crassinervium</i>	.	x	.	.	.	.	.	.	
" <i>piliferum</i>	x	.	x	.	.	.	x	x	
<i>Climacium dendroides</i>	.	x	.	x	.	.	x	.	
<i>Ctenidium molluscum</i>	x	x	x	x	x	.	.	.	c.sp.
<i>Cynodontium bruntoni</i>	.	x	.	.	.	.	x	.	c.sp.
<i>Dichodontium pellucidum</i>	.	.	x	.	x	.	.	.	
<i>Dicranella heteromalla</i>	.	x	x	.	x	.	x	x	c.sp.
<i>Dicranoweisia cirrata</i>	.	x	x	.	.	.	x	x	c.sp.
<i>Dicranum majus</i>	.	x	.	.	.	.	.	.	
" <i>rugosum</i>	.	.	x	.	.	.	x	.	
" <i>scooparium</i>	.	x	x	x	.	.	x	x	x

	1	2	3	4	5	6	7	8	Opmerkingen
Drepanocladus uncinatus	.	.	.	x	.	.	.	.	
Encalypta streptocarpa	.	.	.	.	.	x	.	.	
Eurhynchium speciosum	.	.	.	.	.	.	x	.	
" stokesii	x	x	x	x	x	x	x	x	
" striatum	x	x	x	x	x	x	x	x	
" swartzii	.	.	x	x	.	.	.	x	
Fissidens adianthoides	.	.	.	.	.	x	.	.	
" bryoides	.	x	x	x	.	.	x	.	
" cristatus	x	x	.	x	.	x	x	x	
" pusillus	.	x	.	.	.	.	.	.	leg. Mevr. Koopman
" taxifolius	x	x	.	.	x	x	x	.	
Fontinalis antipyretica	.	x	x	x	.	.	x	.	
" squamosa	.	.	x	x	x	.	.	.	
Funaria hygrometrica	x	.	x	.	.	x	.	x	c.sp.
Grimmia apocarpa	.	.	x	x	x	x	x	.	c.sp.
" " var. rivulare	.	.	x	.	.	.	.	.	
" pulvinata	.	x	x	.	.	x	x	.	c.sp.
Gymnostomum calcareum	.	x	.	.	.	.	.	.	leg. E.A.
Gyroweisia tenuis	.	x	.	.	.	.	.	.	leg. Mevr. Koopman
Hedwigia ciliata	.	x	.	.	.	x	x	.	
Heterocladium heteropterum	.	x	x	x	x	x	x	.	
" " var. fallax	.	x	.	.	x	.	.	.	
Homalia trichomanoides	x	x	x	x	x	x	.	.	c.sp.
Homalothecium sericeum	x	x	x	.	x	x	x	.	
Hygroamblystegium fluviatile	.	.	.	.	x	.	.	.	
Hygrohypnum palustre	.	.	.	.	.	x	.	x	
Hylocomium splendens	.	.	x	x	.	x	x	x	c.sp.
Hypnum cupressiforme	x	x	x	x	.	x	x	x	c.sp.
" " var. filiforme	.	x	.	x	x	.	x	.	
" imponens	.	.	x	.	.	.	.	.	
Isopterygium elegans	.	.	.	.	x	.	x	.	
Isothecium myosuroides	x	x	x	x	.	x	x	.	
" myurum	x	x	x	x	x	x	x	x	onder 5 c.sp.
Leptobryum pyriforme	.	.	.	.	.	x	.	.	leg. Mevr. Koopman
Leskea polycarpa	x	.	.	.	.	.	.	.	leg. Margadant
Leucodon sciuroides	x	.	x	.	x	.	.	.	
Loeskeobryum brevirostre	.	.	x	x	x	.	.	.	
Mnium affine	.	.	x	x	.	.	.	.	

	1	2	3	4	5	6	7	8	Opmerkingen
<i>Funium hornum</i>	x	x	x	x	x	x	x	x	
" <i>longirostre</i>	.	.	x	x	.	.	x	.	
" <i>punctatum</i>	x	x	x	x	x	x	x	x	c.sp.
" <i>stellare</i>	.	.	.	x	.	.	.	.	
" <i>undulatum</i>	x	x	x	x	x	x	.	.	
<i>Beckera complanata</i>	.	x	x	x	x	x	x	x	
" <i>crispa</i>	.	x	.	x	.	.	x	x	onder 7 c.sp.
" <i>pumila</i>	.	x	.	x	.	.	.	x	
" " <i>var. Philippeana</i>	.	.	.	.	.	.	.	x	leg. W. Vergouw
<i>Orthodicranum montanum</i>	.	x	.	.	x	.	x	.	
<i>Orthotrichum affine</i>	x	.	.	x	x	x	x	.	c.sp.
" <i>anomalum</i>	.	.	.	.	.	x	.	.	c.sp.
" <i>lyellii</i>	x	.	.	x	x	x	x	x	onder 4 c.sp.
" <i>striatum</i>	x	.	.	.	.	x	x	.	c.sp.
" <i>spec.</i>	.	x	.	.	x	.	.	.	
<i>Philonotis fontana</i>	.	.	x	.	.	x	.	.	
" <i>c.f. fontana</i>	.	.	x	.	x	.	.	.	
<i>Plagiotheciella latebricola</i>	.	.	.	.	.	.	x	.	
<i>Plagiothecium denticulatum</i>	.	.	x	x	.	x	x	.	
" <i>laetum</i>	x	x	.	x	.	.	x	.	
" <i>roeseanum</i>	.	.	x	.	.	.	.	.	
" <i>silvaticum</i>	x	x	x	x	x	.	.	.	hierbij was ook een vorm welke var. ne- glectum genoemd wordt
<i>Platyhypnidium riparioides</i>	x	.	x	x	x	x	x	x	
<i>Pleuridium subulatum</i>	.	.	x	.	.	.	.	.	c.sp.
<i>Pleurozium schreberi</i>	.	x	x	x	.	.	x	.	
<i>Pogonatum aloides</i>	.	x	.	x	x	.	.	.	
" <i>nanum</i>	.	.	x	.	.	.	.	.	
" <i>urnigerum</i>	x	.	.	.	.	.	.	.	leg. Margadant
<i>Pohlia nutans</i>	.	x	.	.	.	.	.	x	
<i>Polytrichum commune</i>	x	.	.	.	.	.	.	.	
" <i>formosum</i>	.	x	x	.	.	x	x	x	c.sp.
" <i>marginatum</i>	.	.	x	x	.	.	.	.	
" <i>piliferum</i>	.	x	x	.	.	.	x	.	
<i>Pseudoscleropodium purum</i>	.	.	x	.	.	x	x	.	
<i>Racomitrium aciculare</i>	.	.	x	x	x	.	.	.	
" <i>canescens</i>	.	.	x	.	.	.	x	.	
" <i>heterostichum</i>	.	x	x	.	x	.	x	.	
<i>Rhodobrya roseum</i>	.	.	x	.	.	.	.	.	

	1	2	3	4	5	6	7	8	Opmerkingen
Rhynchostegiella tenella	.	.	.	x	.	.	.	.	
Rhynchostegium confertum	.	.	.	x	.	.	.	.	
" megapolitanum	.	.	.	x	.	.	.	.	c.sp.
" murale	.	.	.	x	.	.	.	.	
Rhytidiadelphus loreus	.	x	x	x	.	.	x	x	onder no.2 c.sp.
" squarrosus	.	.	x	.	.	x	x	.	
" triquetrus	x	x	x	x	.	x	x	x	
Schistostega osmundacea	.	x	.	.	x	.	.	.	onder no. 2 leg. Barkm.
Seligeria pusilla	.	x	.	.	.	.	.	.	c.sp. (E.A.)
Sphagnum palustre	.	x	.	.	.	.	.	.	
" molle	.	x	.	.	.	.	.	.	
" recurvum	.	x	x	.	.	.	.	.	
" rubellum	.	x	x	.	.	.	.	.	
Tetraphis pellucida	.	x	.	.	.	x	.	.	c.sp.
Thamnium alopecurum	x	x	x	x	x	.	x	x	onder 1 en 4 c.sp.
Thuidium recognitum	.	.	.	.	x	.	.	.	
" tamariscinum	x	x	x	x	x	x	x	x	
Tortella tortuosa	.	.	.	.	.	.	.	x	
Tortula intermedia	.	.	.	.	.	.	x	.	
" muralis	.	.	.	.	.	.	.	x	
" subulata	.	.	.	.	.	x	x	.	c.sp.
Trichostomum tenuirostre	.	x	x	x	x	.	.	x	onder no. 4 c.sp.
Ulotia bruchii	.	x	x	.	x	.	.	.	c.sp.
" crispa	.	x	x	x	.	.	x	x	c.sp.
" spec.	.	.	x	x	.	.	.	.	
Weissia controversa	.	x	.	.	.	x	x	.	
Zygodon viridissimus	.	.	.	.	x	x	.	.	

HEPATICA

Blepharostoma trichophyllum	.	.	.	.	.	.	x	.	
Calypogeia trichomanis	.	x	x	.	x	.	.	x	
Conocephalum conicum	.	.	x	x	.	.	.	.	
Chiloscyphus polyanthus	x	x	x	x	x	x	x	.	
Diplophyllum albicans	.	x	x	x	x	x	.	x	
Frullania dilatata	x	x	x	x	x	x	x	x	onder no.5 c.per.
" tamarisci	.	.	x	x	.	x	x	x	
Lejeunea cavifolia	x	x	x	x	x	.	x	x	
Lepidozia reptans	.	x	x	.	.	.	.	.	
Lophocolea bidentata	x	.	x	x	x	x	x	x	
" heterophylla	.	x	.	.	x	x	x	.	

	1	2	3	4	5	6	7	8	Opmerkingen
<i>Lophozia ventricosa</i>	.	x	.	.	.	.	.	.	
<i>Marsupella emarginata</i>	.	x	x	.	.	.	.	.	
<i>Metzgeria conjugata</i>	.	x	x	x	.	x	x	x	
" <i>furcata</i>	x	x	.	x	x	x	x	x	
<i>Nardia geoscypha</i>	.	x	.	.	.	.	x	.	
" <i>scalaris</i>	.	x	.	.	.	.	x	x	
<i>Orthocaulis attenuatus</i>	.	x	.	.	.	.	.	.	
<i>Pellia endiviaefolia</i>	.	.	.	.	.	x	.	.	
" <i>epiphylla</i>	.	.	x	.	.	.	.	.	
<i>Plagiochila asplenioides</i>	x	x	x	x	x	x	x	x	
<i>Porella cordeana</i>	.	x	.	.	.	.	.	.	
" <i>laevigata</i>	.	.	.	x	.	.	.	.	
" <i>platyphylla</i>	.	x	x	x	x	x	x	x	
<i>Radula complanata</i>	x	x	x	x	x	x	x	x	onder 2 en 5 c.per.
<i>Scapania curta</i>	.	.	x	.	.	.	.	.	leg. Mevr. Koopman, det. E.A.
" <i>nemorosa</i>	.	.	x	x	x	.	.	.	onder no. 2 c.per.
" <i>undulata</i>	.	.	.	x	x	.	x	.	
<i>Trichocolea tomentella</i>	.	.	.	.	.	.	x	x	

©

Boekbespreking

Flore Générale de Belgique - Bryophytes, Volume I, Fasc. II par C. Vanden Berghen. 137, 44 Fig. Jardin Botanique de l'Etat, Bruxelles 1956.

De tweede aflevering van een nieuwe Belgische levermosflora (voor bespreking eerste aflevering zie "Buxbaumia" 10, 51, 1956). Deze omvat de families Haplomitriaceae, Ptilidiaceae, Lepidoziaceae, Calypogeciaceae, Cephaloziaceae, Cephaloziellaceae, Harpanthaceae, Lophocoleaceae en Lophoziaceae. Ook deze aflevering maakt een uitstekende indruk. De tekeningen die bij vrijwel elke soort voorkomen zijn duidelijk, de druk royaal en op goed papier. Zoals reeds bij bespreking der eerste aflevering vermeld, is deze flora, geschreven door een zeer goed hepaticoloog, het aanschaffen zeker waard.

E.A.

©

Bestuursmededeling

Te Wanneperveen werd de datum voor de voorjaarsexcursie 1958 afgesproken, n.l. 3 en 4 mei; als plaats werd Winterswijk gekozen.